

Stockholms
stad

**Långsiktigt stöd till personer
som har blivit utsatta för
hedersrelaterat våld och
förtryck**

Rapport
Oktober 2020

stockholm.se

Innehåll

Inledning	4
Bakgrund	4
Vad finns det för stöd idag?	5
Genomförande	6
Frågor till utförarverksamheter Stockholms stad och civilsamhällesorganisationer	7
Frågor till socialsekreterare RVT.....	7
Frågor till brukare	8
Resultat intervjuer	8
Intervjuer med utförarverksamheter i Stockholms stad och från civilsamhället.....	8
Intervjuer med brukare	14
Analys	15
Slutsatser	17

Inledning

I Stockholms stads budget för 2020 finns följande uppdrag:

”Socialnämnden ska, i syfte att förebygga återfall efter en placering på skyddat boende, arbeta fram en modell för att långsiktigt stärka personer som har blivit utsatta för hedersrelaterat våld och förtryck och har blivit tvungna att bryta med sin familj. I uppdraget ingår att undersöka möjligheten till samarbete med civilsamhället”.

Att bryta med sin familj efter att ha blivit utsatt för hedersrelaterat våld och förtryck, är en lång uppbrottsprocess, ofta flera år, som inte avslutas i och med att personen får tillfälligt skyddat boende. Det är ofta då hen lämnar ett skyddat boende som behoven tilltar, kanske även hotbilden. Ett skydd och stöd behöver planeras för lång tid och med olika innehåll och former, till exempel familjehem, praktiskt och emotionellt stöd, stödboende och eget boende med kontaktperson.

Bakgrund

Hedersrelaterat våld och förtryck bygger på traditioner och normer och syftar till att bevara, eller återupprätta, en familjs heder inför en specifikt definierad omgivning.¹ Det finns ett samband mellan religiositet och bevarande av hedersnormerna, dock finns inget samband mellan våldsutövandet och någon specifik religion.^{2,3} Kulturella normer kan också påverka. Hedersförtryck förekommer inom olika etniska och religiösa grupper. I hederskontexten är den enskilda personens intressen underordnade kollektivets, det vill säga familjens eller släktens. Om en person anses bryta mot de regler och normer som finns framförallt kring sexualitet och relationer, vanäras det familjen och släkten. Alla typer av normöverträdelser riskerar att mötas med repressalier såsom ökad kontroll, att tvingas åka utomlands för att uppfostras av släktingar och kvarhållas mot sin vilja, eller att tvingas gifta sig. Tvångsäktenskap är en form av fysiskt, psykiskt och sexuellt våld mot personen som utsätts.

Våldets kollektiva karaktär gör att det i många fall finns ett flertal våldsutövare av båda könen och ett flertal utsatta, samt personer

¹ í Baianstovu, Rúna m fl. (2018) *Det hedersrelaterade våldets och förtryckets uttryck och samhällets utmaningar. En kartläggning i Göteborg, Malmö och Stockholm 2017–2018.*

² Wikan, Unni (2005) *En fråga om heder.*

³ *Hedersrelaterat våld och förtryck – en kunskaps- och forskningsöversikt (2010)*
Nationellt Centrum för Kvinnofrid

som växlar mellan dessa två positioner.⁴ Utsatta kan vara både barn, unga, vuxna och äldre oberoende av kön eller könsidentitet. Då flickor och kvinnor anses vara bärare av familjens heder drabbas de oftast hårdast av begränsningar, kontroll, tvång och våld, men även pojkar och unga män drabbas av begränsningarna. De förväntas också utöva kontroll över sina kvinnliga släktingar. Andra särskilt utsatta grupper är hbtq-personer och personer med intellektuell eller fysisk funktionsnedsättning.

Vad finns det för stöd idag?

Avdelningen för stadsövergripande sociala frågor har ett pågående samarbete med Origo, Resurscentrum för hedersrelaterat våld och förtryck som är en länsövergripande verksamhet och Kruton för att bland annat identifiera vilka insatser som Stockholms stad erbjuder och om det finns stöd som behöver utvecklas.

Origo erbjuder rådgivande och stödjande samtal både innan, under och efter en eventuell placering i skyddat boende. Det är den unge som söker kontakten, på egen hand eller utifrån rekommendation från andra, och stödet kräver inget biståndsbeslut utan det är en öppen mottagning. Samtalen innehåller både praktiskt och emotionellt stöd. Det kan vara praktiskt stöd med till exempel förtursansökan, sekretessmarkering och vid behov remittering till vården. Det kan även vara stöd i kontakten med socialtjänst eller andra aktörer som kan vara till hjälp till den unge. Det innefattar även praktiskt och emotionellt stöd att förhålla sig till en hotbild som kan vara föränderlig över tid. I stödsamtalen synliggörs även den unges våldserfarenheter samt konsekvenser av våldet. Samtalen syftar även till att stärka självständighet och egen agens vilket ökar självkänslan och tilltron till sig själv vilket är av stor vikt för att ta mer ansvar för det egna skyddet samt att frigöra sig från våldet på alla plan.

Kruton är ett skyddat boende för hedersrelaterat våld och förtryck som drivs av Stockholms stad. Kruton har två boendeformer, ett kollektivboende (HVB) och fem skyddslägenheter på olika adresser i Stockholm. Förutom ett skyddat boende ger Kruton samtalsstöd och samhällsinformation. Vidare hjälper de till med göra polisanmälan, kontakta målsägandebiträde och ge stöd i allt som har med de två kontakterna att göra. Vid domstolsförhandlingar kan de följa med som stödperson och förbereda den placerade personen inför denna förhandling.

⁴ í Baianstovu, Rúna m fl. (2018) *Det hedersrelaterade våldets och förtryckets uttryck och samhällets utmaningar. En kartläggning i Göteborg, Malmö och Stockholm 2017–2018.*

Det finns också ett flertal civilsamhällesorganisationer som exempelvis erbjuder samtalsstöd, anordnar organiserade träffar på helger och har aktivitetscenter. Vissa civilsamhällesorganisationer ger också möjlighet till samtalsstöd och deltagande i aktiviteter efter att placeringen på skyddat boende upphört.

Genomförande

Uppdraget har genomförts av socialförvaltningens avdelning för stadsövergripande sociala frågor, Kompetenscenter (KC) Vuxna. Ansvariga utredare har använt sig av delar av metoden Design Thinking. Design Thinking är en kreativ problemlösningsmetod för att skapa förståelse om den målgrupp som är i fokus och reda ut hur man ska möta personers behov. Openlab, som erbjuder utbildningar i metoden Design Thinking, har funnits med som stöd vid användandet av metoden.

Utredarna har intervjuat medarbetare på utförarverksamheter i Stockholms stad, Origo och socialsekreterare från några av stadens relationsvårdsteam (RVT). Intervjun med RVT var en gruppintervju. Förutom dessa intervjuer har även personal inom ett antal civilsamhällesorganisationer som erbjuder skyddat boende för målgruppen intervjuats. Dessutom har fyra kvinnor i åldern 20-30 år med egen erfarenhet av hedersrelaterat våld och förtryck och som varit placerade på skyddat boende fått berätta om sina erfarenheter och vad de ser ett behov av. Intervjuerna varierade mellan 45 min till 1 timma.

I rapporten kommer fortsättningsvis de personer som varit placerade på skyddat boende och deltagit i intervjuer att benämnas brukare. Av säkerhetsskäl återges inga detaljer om de intervjuade brukarnas livssituationer.

Samtliga intervjudeltagare och brukare fick möjlighet att ta del av frågorna innan intervjun. Brukarna svarade anonymt på frågorna.

På grund av pågående covid-19 pandemi har de flesta av intervjuerna genomförts över telefon eller Skype. Ett fåtal har skett i verksamheternas lokaler.

På chefsnätverk och tillämpningsnätverk för våld i nära relationer och hedersrelaterat våld och förtryck i Stockholms stad, har uppdraget diskuterats för att inhämta kunskaper och erfarenheter

från nätverken. Ett samtal har också genomförts med forskarna Åsa Eldén och Dolores Calvo, som arbetar med projektet "Stöd till ett fritt liv". Projektet finansieras av Länsstyrelsen i Östergötland och är ett samarbete mellan civilsamhällesorganisationerna Somaya kvinno- och tjejjour, Stiftelsen Unga Kvinnors Värn och Terrafem, som alla driver skyddade boenden. Projektet syftar till att ta fram en metod för långsiktigt stöd för kvinnor som utsatts för hedersrelaterat våld och förtryck, och forskarna intervjuar kvinnor som fått stöd av de tre organisationerna, samt socialsekreterare och personal.

Frågor till utförarverksamheter Stockholms stad och civilsamhällesorganisationer

Nedan är de frågor som utförarverksamheter i Stockholms stad och civilsamhällesorganisationer svarat på.

1. Vad ser du/ni att personer som varit placerade på skyddat boende utifrån hedersrelaterat våld och förtryck, har behov av efter en placering på skyddat boende?
2. Ser du/ni några skillnad vad gäller ålder? Kön? Beskriv eventuella skillnader.
3. Eventuella gemensamma nämnare hos de personer som är i kontakt med er?
4. Var brister stödet idag efter en placering på skyddat boende?

Frågor till socialsekreterare RVT

Här följer de frågor som socialsekreterare på ett antal av Stockholms stads RVT svarade på.

1. Vad erbjuder RVT för stöd och skydd till en person som är utsatt för hedersrelaterat våld och förtryck?
2. Vad ser RVT att personerna har behov av efter en placering på skyddat boende, på kort och lång sikt?
3. Ser du/ni några skillnad vad gäller ålder? Kön? Beskriv eventuella skillnader?
4. Var brister stödet idag efter en placering på skyddat boende?
5. Vilka interna och externa verksamheter är det vanligt att RVT har kontakt med vid ärenden som rör hedersrelaterat våld och förtryck?

Frågor till brukare

Brukarna har inledningsvis fått ge en beskrivning av sin situation. Vidare har de fått berätta om vilken typ av boende de flyttade till efter det skyddade boendet. Hur de fick det nya boendet efter placeringen samt om de fick stöd i denna process och i övrigt. Avslutningsvis fick de berätta om de upplevde att de fick tillräckligt med stöd från socialtjänsten samt vad de eventuellt saknade för stöd.

Resultat intervjuer

Då utförarverksamheter i Stockholms stad, Origo och utförare från civilsamhället gav liknande svar, redovisas dessa gemensamt. Intervjusvar från socialsekreterare redovisas separat då deras frågor var formulerade på ett annat sätt. Resultaten från intervjuerna med brukarna presenteras sist i detta kapitel.

Intervjuer med utförarverksamheter i Stockholms stad och från civilsamhället

Målgrupper

Ungdomar och unga vuxna i åldern 13-26 år och som lever i en hederskontext kan vända sig till Origo vid behov av stöd. Krutons skyddslägenheter tar emot personer över 18 år, kvinnor och män samt par med eller utan barn under 2 år. Till de civilsamhällesorganisationer som intervjuats, vänder sig våldsutsatta flickor och kvinnor. Till några av organisationerna kan också pojkar och män vända sig.

Av de som har haft kontakt med Origo och Kruton finns de ungdomar och unga vuxna som har en ofullständig skolgång. Andra uppger att de har fått gå till skolan men inte fått stöttning hemifrån med skolarbetet på grund av att föräldrarna kan ha dålig förståelse för vikten av en fullbordad skolgång och att kunna se det i ett längre perspektiv. De allra flesta är väldigt beroende av familjen kring ekonomi och bostad även när de är unga vuxna.

Stöd till personer, på kort och lång sikt

Alla intervjudeltagare betonar att de allra flesta som varit placerade på ett skyddat boende har ett behov av ett långsiktigt stöd. Att bryta

isolering och ett stabilt boendeses ses som viktiga faktorer i det arbetet.

Intervjudeltagarna beskriver att deras verksamheter ger ett socialt stöd för att hantera sorgen och saknaden av familjen. Många utsatta har svårt att skapa goda relationer då de inte fått öva på det under uppväxten. Att ha någon att prata med efter flytten från det skyddade boendet, som varit en trygghet och ett kontaktnät, är angeläget. Att ingå i ett sammanhang har en central betydelse, då hedersutsatta ofta bryter med hela eller stora delar av sitt kontaktnät.

De intervjuade poängterar att ett tryggt boende är en grundförutsättning och de allra flesta behöver hjälp med att få en bostad. Hur personens boendesituation ser ut är ofta en viktig faktor för om hen klarar att börja bygga upp en ny tillvaro eller efter en tid väljer att återvända till sin familj. En av de intervjuade talar om de stora skillnaderna från att vara placerad på ett skyddat boende till att sedan bo i en egen lägenhet. På boendet har man ofta två handläggare som ger dem stöd och insatser och sen flyttar de till eget boende och ska då klara sig själva.

I intervjuerna beskrivs att många som är utsatta för hedersrelaterat våld och förtryck väljer att bo kvar hemma hos föräldrarna istället för att riskera att hamna i ensamhet och utan stöd i vardagen. Det kan få till följd att en del lever kvar i våldet. Vidare framkommer att hedersutsatta som återvänder hem i vissa fall blir bortförda och bortgifta.

En av de intervjuade påpekar att en del ungdomar blir hemlösa och kan bli tvungna att ha sex mot ersättning för att få någonstans att sova. Det är inte heller ovanligt att ungdomar och vuxna går in i destruktiva nya relationer efter uppbrottet hemifrån, på grund av sin längtan efter trygghet.

Det finns behov av stöd i vardagen i form av exempelvis boendestöd eller kontaktperson som är kunnig på området, för i vissa fall en längre tid efter en placering på skyddat boende. Tillgodoses detta behov brukar rörelsen gå i rätt riktning enligt de intervjuade. När målgruppen bor i olika former av genomgångsbostäder via socialtjänsten har de många gånger tillgång till boendestöd. När de sedan ska flytta till en egen bostad, avslutas boendestödsinsatsen och de förväntas klara sig själva. En av intervjudeltagarna säger att många gånger kan det räcka med ett kort samtal för att stämma av och bolla funderingar. De intervjuade

framhåller att om personer som blivit utsatta för hedersrelaterat våld och förtryck inte får något stöd när de ska bo i en egen bostad riskerar allt att förfalla med följderna att vissa inte kan behålla bostaden, eller så väljer hen att återvända hem för att det blir för svårt. Många har svårt med gränssättningar, både i vänskap och partnerrelationer, vilket kan innebära ytterligare svårigheter när personen bor själv.

Vid intervjuerna framkommer att det behövs mycket stöd i självständighetsprocessen, vilket ofta sker sent i livet för en person som levt i en hederskontext. Det tar många år att bygga upp det inre och stärka sig själv. De flesta som lever i en hederskontext är inte uppfostrade till att vara en självständig person utan det är gruppen som är det primära. En intervjudeltagare lyfter att det kan se väldigt olika ut, att åldern hos brukarna inte spelar så stor roll. En 15-åring kan ha fått ta väldigt mycket ansvar hemma. En 25-åring kan vara helt "okunnig" då det ofta är någon annan i familjen eller släkten som fattat beslut för hen. Ofta kan pojkar och män inte ta hand om hemmet eftersom flickor och kvinnor skötte det hemma. De måste lära sig städa, tvätta med mera.

Intervjudeltagarna lyfter behov av kunskap om hur det fungerar i samhället men också behov av stöd när det gäller praktiskt stöd i vardagen. Flickor och unga kvinnor med intellektuell funktionsnedsättning kan bli ekonomiskt utsatta av partners, familj med mera. De kan vara sena med inbetalningar då de varit skyddsplacerade och inte har haft tillgång till sina räkningar eller på grund av att de har mått dåligt. Det här kan leda till att blir svårare att komma in på bostadsmarknaden. Betalningsanmärkningar där andra kan ha tagit lån i deras namn är inte en ovanlighet. En intervjudeltagare berättar att en del kan behöva hjälp med att exempelvis öppna ett bankkonto och att personalen får lite av en föräldraroll. Det praktiska stödet kan också innebära stöd i form av allt från att ta reda på vad hen vill göra till att hur söker man jobb eller en utbildning.

Vidare framkommer att det är inte ovanligt att socialtjänsten inte gör bedömningen att det finns behov av kontaktperson efter en placering på skyddat boende, vilket är väldigt problematiskt enligt de intervjuade. Om en placering upphör på kort varsel kan det leda till att personen tar kontakt med sin familj om hen inte har en kontaktperson eller vänner som hen kan vända sig till när ensamheten blir stor.

Intervjudeltagarna uppger att det är problematiskt att prata om gemensamma nämnare då det skiljer sig mycket från person till person. En del av de som de har haft kontakt med har en god kontakt med sin familj men det är övrig släkt som utför förtrycket och våldet. I andra fall är det dålig kontakt med både familj och släkt. Det finns ett kunskapsglapp vad gäller samhällets ansvar och vilka rättigheter och skyldigheter som personen har. Många gånger handlar det om en bristande kulturell integration. De flesta intervjudeltagarna tycker att det är svårt att uttala sig om pojkar och unga mäns behov då det är få som varit i kontakt med dem. Intervjudeltagarna lyfter att vad gäller pojkar och unga män samt hbtq-personer är att det inte ovanligt att det är familjen som stött bort personen.

Det som är gemensamt för målgruppen är att de har brutit mot hedersnormerna enligt familjens och eller släktens perspektiv.

Brister i stödet idag

Intervjudeltagarna beskriver att det ofta är korta placeringar i skyddat boende vilket kan skapa oro och ångest med följden att en del ”hellre” flyttar hem igen med exempelvis mer inlåsning som effekt. I de allra flesta ärenden uppfattar intervjudeltagarna att det saknas en långsiktig planering. Stöd på olika sätt behöver finnas kvar under många år då det är en lång process för hdersutsatta där många kämpar med mycket skuldkänslor. Intervjudeltagare från civilsamhället vittnar om att det tidigare var mer vanligt att de kunde bli kontaktpersoner. En av intervjudeltagarna uttrycker att det finns en förväntan hos socialtjänsten att det ska gå väldigt fort. Uppfattningen bland de intervjuade är att det många gånger är orimliga krav, att både ordna studier eller arbete och boende. Utöver de två områdena ser de att det finns behov av hjälp med alla kontakter, stöd, insatser och så vidare. Det finns en förväntan att de ska klara sig själva från 18 år vilket kan vara svårt för målgruppen.

Vidare framkommer att i vissa fall kan stödet brista när socialtjänsten i ärenden med unga personer, arbetar för att återförening familjen. Stödet brister också vid uppföljningen när den placerade ungdomen flyttat hem igen eller har kontakt med familjen. Det handlar enligt intervjudeltagarna många gånger om en okunskap hos socialtjänsten, att uppföljningar inte alltid genomförs, men man tror också att det kan vara ekonomiska incitament som är orsaken.

Några av intervjudeltagarna lyfter att det idag i målgruppen finns fler med komplexa posttraumatiska stressyndrom (PTSD). Enligt de svarande fungerar många gånger psykiatrin dåligt. Personer som blivit utsatta för hedersrelaterat våld och förtryck kan även behöva traumabehandling då de varit utsatta för många olika övergrepp. Många har också blivit försummade som barn. BUP upplevs inte alltid ha kunskap om hedersrelaterat våld och förtryck enligt de medarbetare som intervjuats och även ungdomar vittnar om att BUP många gånger inte ställer relevanta frågor om våldet och förtrycket.

Insatser från RVT

När det gäller ärenden som handlar om hedersrelaterat våld och akuta situationer beviljar man placeringar på ett skyddat boende.

RVT kan erbjuda stödsamtal som insats efter en placering på skyddat boende. Ett RVT berättar att de, i vissa ärenden där det handlat om allvarligt våld och personen har mått dåligt, har beviljat kvalificerad kontaktperson och att insatsen då brukar utföras av en civilsamhällesorganisation. Några RVT har tillgång till jourlägenhet med boendestödjare och en av de intervjuade RVT använder sig av SHIS i stor utsträckning.

Stöd på kort och lång sikt

Samtliga intervjudeltagare kan se att det finns behov av ett långsiktigt stöd för personer som har blivit utsatta för hedersrelaterat våld och förtryck, både praktiskt och socialt, men att det kan vara svårt att alltid tillgodose de behov som finns. Generellt fattas korta beslut om placering, ofta bara ett par veckor i taget, som sedan förlängs efter hand.

Vid gruppintervjun framkommer att det råder vissa oklarheter vilket ansvar RVT har gällande framförallt långsiktigt praktiskt stöd, som att hjälpa till att söka och ordna arbete eller vardagliga praktiska saker exempelvis att lära sig betala räkningar, öppna bankkonto och liknande. De intervjuade framhåller att det är angeläget att de utsatta kommer i arbete för att minimera riskerna för återvändande. De hänvisas då till enheter som arbetar med ekonomiskt bistånd och Jobbtorg. RVT resonerar om att där det finns Medborgarkontor skulle de kunna vara en resurs i att stötta i enklare administrativa ärenden. I vissa fall kan RVT bevilja insats i form av boendestödjare med uppdrag att stötta kring exempelvis studier eller arbete, aktivitetsersättning e.t.c. från Försäkringskassan.

Det är inte ovanligt att hedersutsatta hänvisas till ekonomiskt bistånd efter att de har bott på skyddat boende då de behöver hjälp med att hitta en bostad. Upplevelsen är överlag att handläggare som arbetar med ekonomiskt bistånd inte har samma fokus på stöd utifrån våldsutsattheten, trots att behovet av stöd är fortsatt stort.

Behov hos hedersutsatta

Intervjudeltagarna påpekar att behov hos personer som blivit utsatta för hedersrelaterat våld och förtryck inte skiljer sig så mycket från behoven hos de som har kontakt med RVT utifrån våld i nära relation. Det handlar främst om hjälp med att ordna en bostad men också praktiskt stöd. Det som kan tillkomma är att personerna, som ofta är unga, också är i behov av exempelvis boendestödjare, boendelots och kontaktperson för att få stöd i sin vardag.

En av intervjudeltagarna lyfter att på det RVT hon arbetar är det vid ärenden som rör hedersrelaterat våld och förtryck främst kvinnor i åldern 35-45 år där de flesta har barn. I dessa ärenden behövs ett nära samarbete med Enheten för barn och unga. Hon efterfrågar utbildningar med fokus på den gruppens problematik då det har en annan livssituation. Enligt henne kan kvinnorna få börja om från noll med allt, från bostad till bland annat skola eller förskola för barnen. För unga kvinnor utan barn handlar det mer om att bygga ett eget liv och ett självständigt nätverk.

Intervjudeltagarna lyfter att det på senare år har blivit mer komplexa ärenden där en hel del personer har PTSD. De framåller att det vore önskvärt att målgruppen också fick ta del av försöks- och träningslägenheter som insats.

Samtliga intervjudeltagare uppger att de har varit i kontakt med för få hedersutsatta pojkar och unga män för att kunna uttala sig riktigt.

Vilka andra interna och externa verksamheter är det vanligt att RVT har kontakt med vid ärenden som rör hedersrelaterat våld och förtryck?

De interna kontakter RVT har är främst med ekonomiskt bistånd, budget- och skuldrådgivare samt Origo. Externa kontakter är psykiatrin med vårdkoordinatorer, kyrkan i några fall samt ett antal civilsamhällesorganisationer.

Intervjuer med brukare

De brukare som deltog har varit placerade på skyddat boende mellan 6 månader till knappt 4 år. I samtalen beskriver samtliga brukare en historia av våld av psykisk och fysisk karaktär – allt från subtila begränsningar av deras livsutrymme till misshandel. Det fysiska våldet förekom så gott som alltid i kombination med psykiskt våld i form av begränsningar, kränkningar, isolering och hot. Vid samtalen är det uppenbart att boendesituationen är central. En av brukarna berättar att hon initialt fick hjälp av socialtjänsten att hitta en lägenhet efter placeringen. Under den här tiden hade hon en kontaktperson som främst var till för hennes välmående enligt henne själv. Efter studenten sades lägenheten upp, socialtjänsten avslutade kontakten med henne och hon fick därmed klara sig själv med exempelvis att hitta en nya bostad.

En av brukarna fick efter placeringen ett erbjudande om en lägenhet på ett-årigt kontrakt, till en kostnad på 10 000 kr/månad. Hon ansökte om ekonomiskt bistånd till hyran, men fick avslag. Följden blev enligt kvinnan att hon fick tacka nej till lägenheten, vilket ledde till ”kaos” med handläggaren. Hon fick leta rum i andra hand, på Blocket och på Facebook och regelbundet redovisa för socialtjänsten hur många lägenheter och boenden hon hade sökt. Idag bor hon i en egen lägenhet. Hjälpen att hitta ett boende kom från hennes nuvarande chef. En annan av de intervjuade började studera i en annan stad och fick på så sätt tag i ett eget boende.

Den andra viktiga delen som framkommer vid samtalen är vikten av att ha ett jobb eller att studera. Flera brukare önskar att de hade fått lite mer stöd från socialtjänsten, till exempel med hur man söker en bostad, vilket kan vara svårt när man har en skyddad identitet. Vidare också med att söka utbildning eller arbete då de själva var omotiverade på grund av dåligt mående. En av brukarna upplever dock att hon fick mycket bra stöd från socialtjänsten och det skyddade boendet under hela perioden. När hon flyttade från det skyddade boendet till en studentlägenhet kände hon att hon ville och kunde stå på egna ben. Övriga brukare hade önskat en stödkontakt från socialtjänsten men mot bakgrund av dåliga erfarenheter kände de att de var tvungna att klara sig själva.

Under tiden för placeringen på det skyddade boendet upplevde samtliga att de fick mycket stöd från personalen på boendet. Det var möten varje vecka med kontaktpersonen i boendet. En stor del av stödet hade fokus på att stärka dem och få dem att må bra. Boendena erbjöd gruppaktiviteter, hjälp med skolarbete och samtal.

En av brukarna som idag har kontakt med sina föräldrar påtalar att ingen av hennes föräldrar fick någon hjälp under hela den här perioden och det är något hon har funderat på.

Analys

I detta kapitel resoneras kring resultaten av intervjuerna och kopplingar görs till andra kunskapsunderlag inom området. Bland annat nämns den kartläggning av förekomst och karakteristik av hedersrelaterat våld och förtryck som Stockholms stad genomförde tillsammans med Göteborgs stad och Malmö stad och som publicerades 2018⁵. I fortsättningen hänvisas den som ”kartläggningen 2018”.

Vid intervjuerna i detta uppdrag framhålls långsiktighet som centralt för ett välfungerande stöd till våldsutsatta i hederskontext, vilket också stämmer överens med vad som framkom i kartläggningen 2018. Samtidigt förefaller det inte vara tydligt för socialsekreterarna som intervjuats var gränserna går för socialtjänstens och RVT:s ansvar när det handlar om långsiktigt stöd till utsatta vuxna. Flera av dem uttrycker dock att de ser ett behov av mer långsiktighet än de upplever sig kunna leva upp till, när det kommer till frågor om boende och studier eller arbete. Psykosocialt stöd i form av samtal erbjuder samtliga RVT under en längre tid. De RVT som deltog i intervjun upplever sig inte ha tid att hjälpa till med att stötta i att ordna någon studier eller arbete och det finns också en osäkerhet kring vem inom socialtjänsten som ansvarar för detta. Både professionella och civilsamhället som intervjuats i detta uppdrag och respondenterna i kartläggningen 2018 uppger att unga vuxna som levt i en hederskontext ofta inte har utvecklat de förmågor och den självständighet som krävs för att klara ett självständigt vuxenliv. Detta är en naturlig följd av hederskontextens sociala logik.

Vad som också framkommit i detta uppdrag men även i kartläggningen 2018 är betydelsen av ett tryggt boende. Hur boendesituation ser ut är många gånger en viktig faktor för om personen klarar att börja bygga upp en ny tillvaro eller efter en tid återvänder till sin familj. Både socialsekreterare och civilsamhällets representanter uppger i intervjuerna att ett viktigt stöd inledningsvis när den unga ska bo i en egen lägenhet är någon att kunna rådfråga i

⁵ í Baianstovu, Rúna m fl. (2018) *Det hedersrelaterade våldets och förtryckets uttryck och samhällets utmaningar. En kartläggning i Göteborg, Malmö och Stockholm 2017–2018*.

vardagliga situationer som att ta hand om ett hem, betala räkningar, skaffa abonnemang med mera, det vill säga någon form av boendestöd eller boendelots. Vidare lyfts socialt stöd, i syfte att bryta isolering, som viktigt.

Intervjuerna har visat att många som levt i en hederskontext och lämnat den ändå har någon form av kontakt med sin familj, eller någon i familjen, efter ett antal år. Enligt stadens kartläggning 2018, framkommer vissa gemensamma bakgrundsaspekter hos familjerna där banden återknutits och normer omförhandlats i någon utsträckning. Det handlar om familjer där föräldrarna har erfarenhet av olika länder och kulturer, stora sociala nätverk med personer från olika bakgrunder och hög utbildningsnivå. Centralt är att föräldrarna har relationer med för dem betydelsefulla personer i andra kollektiv, exempelvis kollegor, grannar eller föreningsmedlemmar i en etniskt och religiöst gränsöverskridande intresseförening. När andra gemenskaper blir tillräckligt betydelsefulla kan det ge motivation och kraft att kunna motstå tryck från ett ursprungskollektiv som sanktionerar hedersrelaterat våld och förtryck. I kartläggningen 2018 framhålls vikten av att ta fasta på den sociala rörligheten, som verkar vara en förutsättning för att kunna bjuda motstånd mot omgivningens krav på att följa hederskontextens normer och begränsningar. Ofta har föräldrarna också lagt förhållandevis stor vikt vid barnens utbildning och utveckling i de familjer där återknytande av banden varit möjligt i någon mån.⁶

Kontakten med föräldrar och annan familj är också kopplat till frågan om familjearbete. I kartläggningen 2018 finns företrädare för både uppfattningen att uppbrott i princip alltid ska ske med stöd av LVU när det handlar om minderåriga, och tolkningen att LVU inte alltid behöver användas. Enligt kartläggningen lyfter vissa LVU-förespråkare att socialtjänstens familjearbete idag ofta är ytligt och fyllt av kompromisser som den unge inte är hjälpt av på lång sikt. Som exempel lyfts att föräldrarna kanske går med på att flickan får komma hem en timme senare, men hon får fortfarande inte välja vem hon ska gifta sig med. I föreliggande uppdrag har intervjuer inte kunnat genomföras med professionella som arbetar med minderåriga inom socialtjänsten, men rekommendationen från kartläggningen 2018 att familjearbete i detta sammanhang behöver studeras närmare och utvecklas, är ändå värd att lyfta här.

⁶ i Baianstovu, Rúna m fl. (2018) *Det hedersrelaterade våldets och förtryckets uttryck och samhällets utmaningar. En kartläggning i Göteborg, Malmö och Stockholm 2017–2018*

Slutsatser

Under samtliga intervjuer, både med brukare och professionella, framträder tre centrala stödbehov: bostad, ofta inklusive praktiskt stöd i att ta hand om den och övriga vardagssysslor åtminstone initialt, sysselsättning samt socialt stöd för att bryta isolering. Det har också vid intervjuerna varit tydligt att behovet av stöd är långsiktigt. Detta bekräftas också i det samtal med forskarna Åsa Eldén och Dolores Calvo som genomfördes i uppdraget. De poängterar även sambanden mellan det akuta och långsiktiga stödet, samt mellan olika former av stöd.

Många gånger är personerna inte åldersadekvata vilket ofta blir en krock med socialtjänstens förväntningar vad hen ska klara av och hur snabbt. En fråga att ta med är hur vi skapar en bättre förståelse för de enskildas behov?

Det behöver vara tydligt för socialtjänstens olika delar, både horisontellt och vertikalt i organisationen, hur ansvaret ser ut avseende olika typer av stöd i dessa ärenden. Otydligheten framstår som störst gällande praktiskt stöd, med att söka bostad, lära sig betala räkningar, teckna abonnemang och så vidare. Där relationsvårdshandläggarnas tid inte räcker till, bör RVT vid behov ha möjlighet att bevilja någon form av boendestöd eller boendelots för denna typ av hjälp till brukaren.

Vem eller vilka som stöttar personerna till att hitta någon form av studier eller arbete för att minimera riskerna för återvändande behöver också bli tydligt. En vanlig uppfattning inom RVT, utifrån de intervjuer som gjorts i uppdraget, verkar vara att frågor som rör studier eller arbete främst ligger på ekonomiskt bistånd inom socialtjänsten. Här är viktigt med helhetssyn och samverkan med andra aktörer än socialtjänsten, exempelvis Jobbtorg, Arbetsförmedlingen och Samordningsförbundet⁷ Stockholms stad. Det bedöms viktigt att dessa aktörer också har kunskaper om hedersrelaterat våld och förtryck, för att kunna ge målgruppsanpassat stöd av hög kvalitet.

Det skiljer sig idag åt mellan stadsdelsförvaltningar hur de har organiserat möjligheterna att bevilja olika typer av mellanboenden och hur tillgången på sådana resurser ser ut. Vissa

⁷ Samordningsförbundet är en kommunal samordningsorganisation inom Sverige som finansierar samordnade rehabiliteringsinsatser från samhällets sida. Syftet är att förhindra eller förkorta sjukskrivningar och arbetslöshet, bland annat genom tidigt stöd och förebyggande insatser.

stadsdelsförvaltningar har så kallade jourlägenheter som kan användas i dessa ärenden, men inte alla. I vissa stadsdelsförvaltningar kan RVT bevilja genomgångsbostad hos SHIS medan det görs av ekonomiskt bistånd hos andra. Detta innebär att det inte är likställt i Stockholms stad vad gäller möjligheten att som våldsutsatt få en genomgångsbostad efter att hen har bott på skyddat boende.

För att bryta isoleringen och ensamheten för de som inte har så lätt för att hitta nya nätverk och sammanhang kan en kontaktperson, som kan bidra till att skapa ett socialt sammanhang och ge personligt stöd, vara en viktig insats. Som framkom under intervjuerna beviljar vissa RVT detta, men då inte alla gör det är möjlighet till att få en kontaktperson inte likställt i Stockholms stad. Även i kartläggningen 2018 lyfts vikten av socialt stöd, exempelvis från en kontaktperson. Kontaktperson kan beviljas i varierande former. Det kan vara en "vanlig person" utan specifika professionella kunskaper inom området, för socialt umgänge, en kvalificerad kontaktperson som är professionell eller en kontaktperson från civilsamhället, som ibland kan erbjudas som vidare kontakt när en person flyttar från deras skyddade boende.

Civilsamhället erbjuder också ett betydelsefullt socialt stöd i form av aktiviteter, träffar hos verksamheten, högtidsfiranden, temakvällar och liknande, som är viktigt att bibehålla.

En central del är familjen och att inte ha kontakt under perioder men vad är familjerna i behov av? Är det långsiktigt hållbart att inte ha kontakt med sin familj? Vid intervjuerna har det blivit uppenbart att många som varit utsatta för hedersrelaterat våld och förtryck i någon grad åter tagit kontakten med sina familjer efter en längre tid. En person lever till exempel med en man och har barn, hon bor i en annan stad än sin familj och familjen känner till det här men det är en tyst överenskommelse där släkten inte känner till alla detaljer. I kartläggningen 2018 framhålls att hedersutsatta som återskapar sina familjerelationer efter en kortare eller längre tids uppbrott motiveras först och främst av kärlek till syskon, föräldrar och andra familjemedlemmar. Förutom relationerna, är förankringen till det etniska, kulturella, språkliga och geografiska ursprunget ofta av stor betydelse för de som väljer att återvända.

Vidare framkommer i kartläggningen 2018 värdet av att inte inledningsvis avkräva totalt klippta band med familjen för all framtid. För vissa kommer det på sikt att vara möjligt att ha kontakt med delar av familjen medans det för andra inte kommer att vara så.

I detta sammanhang är det angeläget att studera hur familjearbete skulle kunna utvecklas i syfte att möjliggöra för fler att ha kontakt med sin familj på sikt om de önskar det.

Kommunfullmäktige väntas inom kort fatta beslut om ett nytt program mot våld i nära relationer, hedersrelaterat våld och förtryck, prostitution, människohandel för sexuella ändamål samt sexuellt våld oberoende relation 2021-2025 för Stockholms stad. I programmet finns ett flertal aktiviteter som riktar sig till socialtjänsten i syfte att stärka stödet till personer som varit utsatta för heder. De främsta aktiviteterna är att socialtjänsten ska göra följande:

- Genomföra strukturerade hot- och riskbedömningar i alla ärenden som rör våldsutsatthet
- Erbjuder anpassat skydd och stöd för våldsutsatta som är i särskilt sårbara situationer på grund av exempelvis ålder, missbruk, funktionsnedsättning, sexuell läggning, könsidentitet eller könsuttryck, utländsk bakgrund och närståendes värderingar kring självbestämmanderätt över sexualitet och relationer
- Se över utbud av tillfälliga boendeformer för unga och vuxna utsatta för hedersrelaterat våld och förtryck som inte är i behov av skydd, samt vid behov utveckla nya boendeformer
- Arbeta för att öka förekomsten av samordnad individuell plan för personer som blivit utsatta för hedersvåld eller våld i nära relationer och som har behov av samordnat stöd från socialtjänst och hälso- och sjukvård
- Informera om civilsamhällets resurser i syfte att nå våldsutsatta som inte har kontakt med stadens egna verksamheter